

Första roten, tomt 78

Kvarteret Herrnhutaren

Tolfte roten 1637–1657v

Vallgatan mellan Korsgatan och Östra Hamnen

Sjätte roten 1657h–70

Sven och Ambjörn hattmakare

År 1646 bodde hos Ivar Larsson åkare i tolfte roten en *Sven hattmakare*, som sedan tycks ha skaffat sig en egen gård, eventuellt genom köp av åkaren Ivar Larsson, som 1649 bodde hos *Peder Helgesson vävare*. Sven hattmakare finns kvar på samma plats (nu efter roteomläggningen placerad 6 roten) ännu 1660. Den 9.6.1662 måste han vara död, ty då krävdes hans änka *Brita Nilsson* av en hustru *Elin Svensdotter* från Stettin på hattmakarens obligation, daterad den 18.11.1648. Elin (Britas styvdotter?) fordrade 44 rdr och 2 rdr intresse (ränta) om året. Brita Nilssons far var en Nils Torkilsson här på Vallgatan, som handlade med fisk. Hon kallas vid underrätten hösten 1667 *Ambjörn (Helgesson) hattmakares hustru*, vilket hon torde ha varit redan 1661, ty då stod Ambjörn på Sven hattmakares plats i kontributionslängden. Hon vände sig den 30 okt. och 8 nov. 1667 mot hustru *Märta Murray* angående ”någon pant, särdeles en dyna, hwilhen hos Märta Murray igenom opskötsel är fördärvat och till störste delen borttruttat, som likwäl [lämnats] behållen och oskadat till Märta Murray, hwilket tvenne hustrur *Barbro Fällberedares* och *Torbjörn smeds* hustrur skola veta att betyga, förrän hon hos Swaranden pantsattes”. Enligt attest av en ”mansperson och tvenne qwinnspersoner war för tiden tvenne håll på bänckedynan, som tillförene war god och behållen”. Brita Nilsson ville helst ta igen dynan men då ville hon ha 2 rdr avkortning på sin skuld till Märta Murray.

Ambjörn hattmakare omtalas i rätten 1662, då han krävdes av Johan Behrman. I samband med att hattmakaremästarna i Göteborg skulle bilda ett eget gille företedde Ambjörn Helgesson och *Anders Grönberg* sina mästartebrev det första givet av ålderman och Gillet i Stockholm och det andra av ämbetet i Norrköping den 26 januari. ” ---. Item *Erik Jung* sitt mästartebrev av Gillet i Norrköping den 7 juli anno 1677 utgivet. Hwarpå dem Gillets artiklar beviljades att utfå.” (Resolutionsboken den 8.3.1681)

Ambjörn hattmakare hade en dräng Lars Håkansson, som av Erik i ängen hade lejt en häst till Alingsås. I stället hade han ridit den till Lidköping, varför den avlidit. Lars Håkansson förebar, att hästen hade varit odugligt. Sedan Lars hade kommit till Falköping julafton hade hästen avlidit trettondag.

Britta Nilsson avled 1686. Det uppstod då en arvstvist mellan Ambjörn hattmakare och hans styvdotter *Estrid Svensdotter*. Estrid ansåg sig ha ärvt gården efter sina föräldrar. Ännu tio år senare var saken oavgjord: den 26.8.1696 begärde Ambjörn Helgesson laga värdering av hus och gård, eftersom han ville träffa ett äntligt slut mellan sig och sin styvdotter Estrid Svensdotter.

Ambjörns egna barn omtalas den 18 och 22 maj 1693, då de vände sig mot Ambjörns svåger *handelsmannen Johan Persson*: då omtalas Ambjörns son i Stockholm *studenten Nicolaus Sundberg*. Den 3.7.1693 omtalas hans måg *bössmakaren Hans Bautz* och hans dotter *Annika*.

Den 28.9.1693 uttalar sig Ambjörn hattmakare angående de 60 daler smt, som bonden i Ollianskog (Olingskog i Lillhärjeds sn, Härjedalen?) Lars Persson skulle ha för sin arvspretention efter avlidne kamreren i Stockholm *Lars Helgesson* (kanske hattmakarens bror?). Den 22.10.1699 (AIIb:4) lånade Ambjörn Helgesson ur hattmakarelådan åt sig och sonen *Nils Ambjörnsson* (se ovan Nicolaus Sundberg). Han pantsatte då sitt hus på Vallgatan. Bland magistratens handlingar finns (EIIa:5) en handling, där en *Johan Andersson* med *Jöran Eriksson* som vittne kvitterade ut sitt fädernesarv av Ambjörn Helgesson hattmakare.

Stor bedrövelse råkade hattmakaren Ambjörn Helgesson ut för 1691, då hans son *hattmakaren Sven Sundberg* anklagades för att han hade stulit en silverkanna och en stor summa penningar hos *fältskären Daniel Thilisch*. Sven Sundberg nekade i det längsta. När saken var före i rätten den 2 mars 1691 fick Sven Sundbergs hustru *Catharina Henriksdotter Skott* och hennes syster *Britta Henriksdotter* böta för att de med stor obeskedlighet både inför rätten och utanför i förmaket ”hade angripit Daniel Thilischs *hustru Alike von Felden*”. Enligt Alike von Felden skulle de stulna pengarna utgöras av ”600 ducater i specie, 98 rdr i specie, 145 daler smt i små pengar, en dubbel ducat och ett stycke guld, som det stod kungens bild på ena sidan och drottningens på andra”. *Kapten Sixtus* vittnade om att tre män hade varit hos pastorn i Tyska församlingen Martinus Fredr. Hermanni och deponerat en del av dessa pengar. Sven Sundberg invecklade sig i tvetalan, då han först inför borgmästare Gerdes förnekade att ha köpt ull av Wilhelm Trana på Nääs den 14 februari och senare sade, att han icke hade köpt ullen för sitt eget behov utan för sin faders. Då begärde Daniel Thilisch att Ambjörn hattmakare edligen måtte besvara frågan inför rätten, om de pengar, som Sven Sundberg hade handlat för hos Wilhelm Trana, var hans Ambjörns egna eller sonen Svens.

Ju mer tiden led, desto nervösare blev Sven Sundberg och desto mer obehärskat uppträdde han. I oktober 1691 fick han svara inför rätten för att han hade överfallit *Lorens Bene* på rådstuguhallen ”med lasteliga ord och expressioner (hundsvått, hundtjuv, svinhund m.m.)”. När Lorens Bene hade kommit ned på rådstugutrappan hade Sundberg sparkat honom, så att han hade fallit omkull. När man sökte efter Sundberg för att arresteras honom var han försvunnen.

Den 26.10.1691 sände rätten *barberarna Daniel Gertner* och *Nicolaus Wolf* hem till Sven Sundberg för att undersöka, om han var så illa sjuk, som det angavs i en attest. Nästa dag hade man till vittne inkallat ”en vägfarande man” *Johan Colberg*. Dennes svärfader *gästgivaren Sven Andersson* hade till Sven Sundberg sålt pistoler. Sven betalade då med dukater men bad gästgivaren och Colberg tåga om dessa.

Några dagar senare – den 2 november – vittnade skulten *Anders Fagg* om att han en dag, då han händelsevis kommit in till Sundberg, hört, hur Sundberg talade om för sin syster, att hans hustru hade gjort slut på en massa dukater. Sundberg sade då: ”Det våller min hustru, när hon i var vrå icke får så fullt upp, som hon vill, har jag dageligt helvete med henne. Jag bekände allt detta, när Johan Pederssons Petter och min syster, Hans Bautz hustru, här woro”. Petter var Svens kusin.

Efter detta satte man vakt kring huset, men Sven Sundberg sprang ut och gömde sig i en hölada, där man hittade honom. Hustrun rymde till Krokslätt.

Sven Sundberg avlade nu full bekännelse för presidenten och sade, att hans hustru Catharina och hans svägerska Britta Skott hade varit med och rådslagit om stölden och dragit nytta av stöldgodset. Den 12 december föll domen. Hattmakaren Sven Ambjörnsson Sundberg dömdes till galgen och hans hustru Catharina Henriksdotter och svägerska Britta skulle halshuggas.

Sundbergs ogifta svägerska *Maria* ansågs inte ha varit intresserad av stölden. Däremot anklagades skulten Anders Fagg, som hjälpt Sven Sundberg att författa hans inlagor, för att ha dragit nytta av stölden – han skulle ha ätit och druckit och haft goda dagar.

Domarna mildrades emellertid och Sven Sundberg slapp undan med gatulopp. Han förlorade därefter skrårättigheterna (4.7.1692, mag. prot.).

Bland alla dem som vittnade i detta mål märktes den 14 september 1691:

Marcus Jägers sons hustru Maria Andersdotter
Capellanen vid svenska församlingen Hans Wilhelmsson
Isac smeds hustru
Målaren Hammars gesäll Gabriel
 Hattmakaren Anders Grönberg m. f.

Ambjörn Helgesson hattmakare kvarstod som ägare av gården på Vallgatan t.o.m. 1716. Den 14.3.1708 avstod han sin stol i domkyrkan till *båtåldermannen Anders Holm*. Han kallas då en utgammal man, som långt före detta rest ifrån staden till sina barn. Han hade flyttat till sonen Nicolaus Sundberg, som var rektor i Halmstad, innan han 1721 blev kyrkoherde och kontraktsprost i Eldsberga (Ba:17, 10.5.1706). Det berättas i kämnärsrätten 22.8.1708, att Ambjörn fjorton år tidigare hade gått i fullkomlig caution för sin son Sven Ambjörnsson: Ambjörn skrev ett brev i ärendet, daterat Eldsberga 14.9.1708. Sven hade lånat några kläder och husgerådssaker av hustru *Giesa Kortsdotter*. Dessa skulle han pantsätta hos repslagaren mäster Anders Hansson Hagrell och därmed inlösa en kopparkittel, som han pantsatt som säkerhet för ett lån på 40 d smt.

Skarstedt påstår i sin biografi i herdaminnet, att Nicolaus Sundberg en gång avkunnade en lysning på detta sätt: ”Jag lyser i dag för klockarens son och min dotter, den som inte vill ha det bättre, han kan ha det så.”

Ambjörn Helgessons arvingar ägde huset gemensamt efter hans död. 1718 bodde *sadelmakare eller remsnidaremästaren Hans Georg Wedeking* som hyresgäst i gården, som brann 1721. Borgaren (1745 kallad packhuskarlen) Gustaf Eriksson gav 26.5.1727 obligation till herr Sven Böker för penningar lånade till betalning av rest på köpeskilling för tomt till kaplanen Bengt Billing i Sexdrega, död 1739. 1730 bodde där ibm besökaren *Anders Holmström* och *extra besökaren Anders Ahlquist*. Gustaf Eriksson var gift 1/ Ebba Stina Wiberg, bou 2.6.1738; 2/ Vid bouppteckningen 27.2.1742 efter andra hustrun Ingrid Olofsdotter sades Gustaf Eriksson äga hus och gård på Vallgatan mellan kyrkoherde Wikströms änkas hus och Anthony Egmonts arvingars ödetomt, bristfällig och värd 460 d smt (Berg II:3-4, 264). Gården på Vallgatan pantades av Gustaf Eriksson ett flertal gånger, bl.a. den 14.9.1750 till fru scoutbynachtskan *Gertrud Edenberg* för lån av 100 d smt. Första gången 13.5.1751 ägde uppbud rum på borgaren Gustaf Erikssons gäldbundna halva framtomt och åbyggnad, som såldes på auktion 20.8.1751. Troligen var det denna halva, som 1755–60 ägdes av *visitören Frantz Rask* och 1765 hade övertagits av *packhuskarl Olof Blomberg* (död 14.7. 1770). Den andra halvan ägdes 1755 av *köpman Carl Jönsson*. 1775 delades gården mellan packhuskarl Olof Blombergs och handelsman Carl Jönssons änkor. Dessa hade 1780 ersatts av *hökaren Carl Österberg*, som 1785 hade hela gården.

1786–90 var ”ostindiske hovmästaren” *Johan Lundbeck* innehavare (ibm 1786 *hökaren Magnus Öhrström*, ibm 1786 *perukmakare Hans Bromberg*). 1800–02 ägdes gården av handelsman Nils Jönsson.